

РОЛЬ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Аннотация. Определены сущность и содержание понятий «национальная безопасность», «энергетическая безопасность». Обобщены подходы к трактованию степеней национальной безопасности. Определены сильные и слабые стороны сегодняшнего уровня национальной и энергетической безопасности Украины. Проанализированы объекты и субъекты национальной и энергетической безопасности государства. Выявлены основные показатели и ключевые цели национальной и энергетической безопасности. Определены особенности обеспечения национальной и энергетической безопасности в Украине в условиях нынешнего времени. Рассмотрен ведущий зарубежный опыт обеспечения национальной безопасности и проанализированы главные аспекты и перспективы для имплементации такого опыта в Украине.

Ключевые слова: национальная безопасность, энергетическая безопасность, экономическая безопасность, государство, регулирование.

THE ROLE OF ENERGY SECURITY IN THE PROCESS OF ENSURING OF NATIONAL SECURITY OF THE COUNTRY

Summary. The essence and the content of the concepts “national security”, “energy security” are defined. The approaches to the interpretation of degrees of national security are generalized. The strengths and weaknesses of the existing level of national and energy security of Ukraine are determined. The objects and the subjects of national and energy security of the state are analyzed. Key indices and key goals of national and energy security are identified. The features of ensuring national and energy security in Ukraine in the present conditions are determined. Leading foreign experience in ensuring national security is considered. The main aspects and perspectives for the implementation of such experience in Ukraine are analyzed.

Key words: national security, energy security, economic security, state, regulation.

УДК 657.421.3:631.11

Бездушна Ю. С.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»*

Наберухін В. А.

*здобувач
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»*

Bezduشنا Yu. S.

*Head of the Accounting and Taxation Department
of National Scientific Centre
«Institute of Agrarian Economics»*

Naberukhin V. A.

*postgraduate student
of National Scientific Centre
«Institute of Agrarian Economics»*

МОДЕЛЮВАННЯ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СТИМУЛ ДО ЇХ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті узагальнена чинна методологія оцінки об'єктів інтелектуальної власності. На фактичних даних щодо витрат на розроблення корисної моделі та сум роялті від її ліцензійного використання змодельовано зміну вартості об'єкта інтелектуальної власності за умови його комерціалізації. Розраховано, що комерціалізація права на корисну модель у вигляді укладення ліцензійного договору забезпечує приріст вартості ОІВ у 7 разів.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, комерціалізація, оцінка вартості ОІВ.

Вступ та постановка проблеми. Комерціалізація результатів інтелектуальної праці великою мірою залежить від правильно організованих їх обліку та оцінки. Сьогодні інноваційна сфера в аграрній галузі, що представлена селекцією та генетикою в рослинництві та тваринництві, активно розвивається. Функціонує низка інституцій, як

державних, так і приватних, діяльність яких дала змогу сформуванню ринкового механізму реалізації майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) та їх ефективної комерціалізації. В таких умовах питання необхідності відповідного облікового відображення та реальної оцінки вартості ОІВ, потенціалу його комерціалізації не викли-

кає сумніву. Методологія бухгалтерського обліку вимагає оцінки та визнання в балансі всіх активів, які: а) належать підприємству; б) приносять економічні вигоди; в) можуть бути достовірно оцінені. Отже, власник майнових прав на сорт рослин чи породу тварин (патенту, свідоцтва про державну реєстрацію) має всі підстави обліковувати його у складі свого майна як об'єкт інтелектуальної власності (далі – ОІВ) та отримувати від цього вигоди, щонайменше у вигляді нарахованої амортизації, а щонайбільше – у вигляді зростання рівня капіталізації та інвестиційної приєднаності підприємства.

Моделювання оцінки вартості ОІВ у цьому аспекті дасть змогу отримати відповідь на питання: наш ОІВ – це понесені нами витрати і все, чи це актив, який приносить нам дохід у вигляді роялті та інших додаткових вигід від володіння ним. Таке моделювання дасть змогу визначити реальний потенціал зростання вартості інтелектуального капіталу за рахунок його комерціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання комерціалізації інтелектуальної власності, оцінки вартості та відображення в обліку інтелектуальних продуктів досліджують такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як О.Б. Бутнік-Сіверський, С.Ф. Голов, С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров, В.М. Жук, В.Г. Зінов, Ю.М. Капіца, В.В. Клявлін, А.Н. Козирев, Л.М. Котенко, С.Ф. Легенчук, О.Д. Святоцький, В.П. Ситник, Л.З. Шнейдман та ін. Зважаючи на особливості функціонування сільськогосподарських підприємств, ґрунтовнішого дослідження потребує використання інтелектуальної власності в аграрній сфері. Розвиток наукового напрямку вбачаємо у дослідженні та виявленні закономірностей процесів комерціалізації ОІВ та зростання їх вартості.

Метою статті є поширення методів науково-методичного моделювання на дослідження процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності шляхом побудови витратної та дохідної моделі оцінки вартості ОІВ та визначення потенціалу зростання вартості інтелектуального капіталу за рахунок його комерціалізації.

Результати дослідження. У світовій практиці оцінки майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та згідно з Національним стандартом оцінки № 4 [3] є три класичних підходи до визначення ринкової вартості нерухомості: витратний підхід; дохідний підхід; порівняльний підхід. У цій публікації застосовано два з них: витратний та дохідний.

Оцінка ОІВ в умовах неактивного ринку (витратна модель).

За умови відсутності ринку ОІВ і потенційних ліцензіатів прав на ОІВ єдиним варіантом його вартості є вартість витрат на його створення, яку дає змогу визначити витратний підхід.

Витратна модель в оцінці вартості майнових прав інтелектуальної власності ґрунтується на визначенні витрат, необхідних для відтворення або заміщення об'єкта оцінки.

Витратний підхід застосовується для визначення залишкової вартості заміщення (відтворення) майнових прав інтелектуальної власності шляхом вирахування з вартості відтворення (заміщення) величини зносу.

Вартість відтворення майнових прав інтелектуальної власності визначається шляхом застосування методу прямого відтворення, а вартість заміщення – методу заміщення.

Метод прямого відтворення ґрунтується на визначенні поточної вартості витрат, пов'язаних зі створенням (розробленням) або придбанням на дату оцінки майнових прав інтелектуальної власності, які оцінюються, приведенням об'єкта права інтелектуальної власності в стан, що забезпечує його найбільш ефективне використання, з ура-

хуванням витрат на правову охорону, маркетингові дослідження, рекламу тощо, а також розмір прибутку суб'єкта господарювання, який створив (розробив) такий об'єкт.

Метод заміщення застосовується для оцінки майнових прав інтелектуальної власності, заміщення яких можливе та економічно доцільне.

Вартість заміщення визначається на підставі інформації про поточну вартість витрат станом на дату оцінки на створення (розроблення) або придбання, приведення об'єкта права інтелектуальної власності, подібного до об'єкта права інтелектуальної власності, майнові права на який оцінюються і який за своїми споживчими, функціональними, економічними показниками може бути йому рівноцінною заміною, в такий стан, що забезпечує його найбільш ефективне використання, а також інформації про витрати, пов'язані з проведенням маркетингових досліджень і рекламою подібного об'єкта, та про розмір прибутку суб'єкта господарювання, який створив (розробив) подібний об'єкт.

Поточна вартість витрат зменшується на величину зносу (знецінення) майнових прав інтелектуальної власності, яка визначається залежно від залишкового строку корисного використання об'єкта оцінки методом строку життя. Метод строку життя передбачає визначення зносу шляхом ділення фактичного строку корисного використання об'єкта права інтелектуальної власності, майнові права на який оцінюються, на суму фактичного та залишкового строків корисного використання такого об'єкта.

Залишковий строк корисного використання визначається на підставі результатів порівняльного аналізу строків корисного використання подібних об'єктів права інтелектуальної власності або виходячи зі строку чинності майнових прав інтелектуальної власності, що оцінюються. У разі припущення про безкінечно довгий строк корисного використання об'єкта оцінки знос не враховується.

З метою ілюстрації витратного підходу розрахована вартість розробленого ОІВ – патенту на корисну модель – з метою зарахування на баланс (табл. 1). Застосований метод прямого відтворення, проведено визначення залишкової вартості відтворення майнових прав інтелектуальної власності.

Вартість відтворення визначена на підставі фактичних витрат на розроблення Об'єкта оцінки. Згідно з даними розробника Об'єкта інтелектуальної власності, витрати, понесені на розроблення Об'єкта інтелектуальної власності, становили 28 000 грн. Поточна вартість витрат зменшується на величину знецінення майнових прав інтелектуальної власності, яка розрахована методом строку життя. Таким чином, вартість ОІВ, визначена витратним підходом, – 17 360 грн.

Оцінка ОІВ в умовах активного ринку та укладення ліцензійних договорів (дохідна модель).

Змоделюємо вартість цього самого об'єкта інтелектуальної власності за припущення його активної комерціалізації та укладення ліцензійного договору з відповідним отриманням роялті.

Таке моделювання дає змогу здійснити дохідний підхід до оцінки вартості ОІВ. Дохідний підхід ґрунтується на застосуванні оціночних процедур переведення очікуваних доходів у вартість об'єкта оцінки. Він застосовується для оцінки майнових прав інтелектуальної власності у разі, коли можливо визначити розмір доходу, що отримує або може отримувати юридична чи фізична особа, якій належать такі права, від їх використання.

За умови активного укладення ліцензійних договорів найбільш прийнятним і достовірним є метод роялті. Метод полягає у визначенні суми дисконтованих доходів від ліцензійних платежів.

Розрахунок вартості патенту на корисну модель за відсутності його комерціалізації
(Витратна модель)

1. Витрати на розроблення ОІВ

№ з/п	Склад витрат	Сума, грн.
1	Прямі матеріальні витрати	3000
2	Витрати на оплату праці розробників	20 000
3	Витрати на сплату внесків на обов'язкове соціальне страхування із заробітної плати розробників	4400
4	Інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням ОІВ	600
	Вартість відтворення	28 000

2. Розрахунок зносу та коефіцієнту придатності ОІВ

Загальний строк корисного використання об'єкта права інтелектуальної власності (визначений на підставі Реєстраційного посвідчення), 2015–2020 рр.	60 міс.
Фактичний строк корисного використання об'єкта права інтелектуальної власності	23 міс.
Залишковий строк корисного використання об'єкта права інтелектуальної власності	37 міс.
Знос, % $23/60 \times 100 = 38\%$	38%
Коефіцієнт придатності $1 - (38/100) = 0,62$	0,62

3. Розрахунок вартості ОІВ

Показник	Значення
Вартість відтворення, грн.	28 000
Коефіцієнт придатності	0,62
Вартість ОІВ за витратною моделлю, грн.	17 360

За базу роялті може прийматися виручка від реалізації ліцензійної продукції (товарів, робіт, послуг), обсяг виробленої чи реалізованої ліцензійної продукції (товарів, робіт, послуг) в натуральному виразі, величина доходу (прибутку) від реалізації ліцензійної продукції (товарів, робіт, послуг) та інші показники господарської діяльності.

Під час визначення розміру ліцензійних платежів враховуються вид та строк дії ліцензійного договору, кількість ліцензійних договорів, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності, обсяг переданих прав, характеристики об'єкта права інтелектуальної власності, майнові права на який є предметом ліцензійного договору, залишковий строк його корисного використання, строк освоєння процесу виробництва та/або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності, ступінь готовності такого об'єкта до використання за призначенням та інші показники, що можуть вплинути на розмір ліцензійних платежів.

Під час застосування методу непрямой капіталізації (дисконтування грошового потоку) прогностичний період визначається з урахуванням залишкового строку корисного використання об'єкта оцінки.

У таблиці 2 наведена оцінка вартості ОІВ за умови укладення ліцензійних договорів та отримання роялті.

Ставка роялті в розрахунку (табл. 2) використана з ліцензійної угоди, укладеної між Інститутом – розробником препарату, що запатентований як корисна модель. Дані щодо виручки отримані зі Звіту про виконання ліцензійної угоди, що є обов'язковим для щомісячного подання ліцензіатом власнику патенту (ліцензіару).

Дохідний підхід і активне залучення ОІВ в економічну діяльність забезпечило зростання вартості ОІВ у сім разів порівняно з витратами на його створення. І це лише приклад, побудований на укладеній одній ліцензійній угоді. А таких угод може бути десятки. І з кожною укладеною угодою перспектива находжень роялті зростає, а разом із цим зростає і вартість, і цінність самого патенту. Отже, комерціалізація інтелектуальної власності забезпечує вагомий приріст її вартості (табл. 3).

Розрахунок вартості патенту на корисну модель за умов його комерціалізації
(Дохідна модель)

Показник	Значення
Виручка від продажу продукції, виготовленої із застосуванням ОІВ, грн./рік	600 000
Ставка роялті	8%
Сума роялті в рік, грн.	48 000
Термін дії ліцензійного договору, років	3 роки
Ставка дисконтування, % <i>Прийнята на рівні безризикової – процентної ставки за депозитами резидентів у національній валюті (за даними НБУ по Україні)</i>	9,1
Вартість ОІВ за дохідною моделлю, грн.	127 091

Таблиця 3

Потенціал зростання вартості патенту на корисну модель за рахунок його комерціалізації

Об'єкт інтелектуальної власності (ОІВ)	Патент на корисну модель «Препарат для боротьби з мишовидними гризунами «XXX»
Вартість за витратною моделлю (без комерціалізації), грн.	17 360
Вартість за дохідною моделлю (за умови комерціалізації), грн.	127 091
Приріст вартості ОІВ за рахунок його комерціалізації	у 7,3 раза

Таблиця 4

Витратна і дохідна модель оцінки об'єкта авторського права

Об'єкт інтелектуальної власності	Витратна модель оцінки, тис. грн.	Дохідна модель оцінки, тис. грн.	Приріст, %
Об'єкт авторського права Навчально-методичний комплекс САРА – програма підвищення кваліфікації та сертифікації бухгалтерів аграрного сектору	85,8	180 тис. грн.	+110%

Ця вартість може як слугувати для відображення в балансі власника патенту, так і бути відправною точкою в будь-яких комерційних угодах щодо його продажу, ліцензійного використання, передачі прав, франчайзингу тощо.

На жаль, незважаючи те, що майже кожне підприємство у своїй діяльності використовує об'єкти інтелектуальної власності, вартість нематеріальних активів у балансі підприємств становить не більше 1% або взагалі не відображається в обліку. Водночас інвестора цікавить не «собівартість» бізнесу, а його можливість принести вигоди в майбутньому. Коли ОІВ знаходяться під правовою охороною і є попит на продукцію і/або послуги, виготовлені з їх використанням, такі об'єкти є цінним діловим активом та збільшують вартість підприємства, а отже, його інвестиційну привабливість.

Ще один розрахунок, який на прикладі інноваційного освітнього продукту САРА – програми підвищення кваліфікації та сертифікації бухгалтерів аграрного сектору, що є об'єктом авторського права – показав, що потенційне підвищення капіталізації підприємства за рахунок оцінки та включення в баланс об'єкта авторських прав становить 110% (в 2 рази) (табл. 4).

Результати оцінки засвідчують потребу затвердження на рівні формальних інституцій ринкових методів оцінки (а саме дохідного підходу), що найбільш вірогідно відображає вартість нематеріальних активів, щодо яких укладені ліцензійні, франчайзингові договори. (Щодо державних підприємств та бюджетних установ такий підхід заборонений законодавством).

Методичний порядок постановки на облік прав на ОІВ для їх подальшої комерціалізації був розроблений у відділі методології обліку й аудиту ННЦ Інститут аграрної еко-

номіки у 2013 році [2], сьогодні він успішно реалізований на понад 200 підприємствах України (рис. 1).

Методологічні засади формування інформації про нематеріальні активи в бухгалтерському обліку та розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (далі – П(С)БО 8) [4]. Елементами облікової політики щодо нематеріальних активів є:

- 1) переоцінка нематеріальних активів;
- 2) визначення терміну корисного використання нематеріальних активів;
- 3) вибір методу нарахування амортизації нематеріальних активів.

Відповідно до П(С)БО 8 підприємство може здійснювати переоцінку за справедливою вартістю на дату балансу тих нематеріальних активів, щодо яких є активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу слід переоцінювати всі інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких немає активного ринку).

Однією з важливих вигід від оцінки й обліку ОІВ є можливість їх амортизації і перенесення вартості витрат, понесених під час розроблення ОІВ на вартість продукції, що виготовляється з використанням патенту.

Порядок нарахування амортизації на нематеріальні активи, описаний у П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», передбачає нарахування амортизації на нематеріальні активи (крім права постійного користування земельною ділянкою) протягом строку їх корисного використання, який встановлюється підприємством/установою під час визнання цього об'єкта. Метод амортизації нематеріального активу обирається підприємством самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигід.

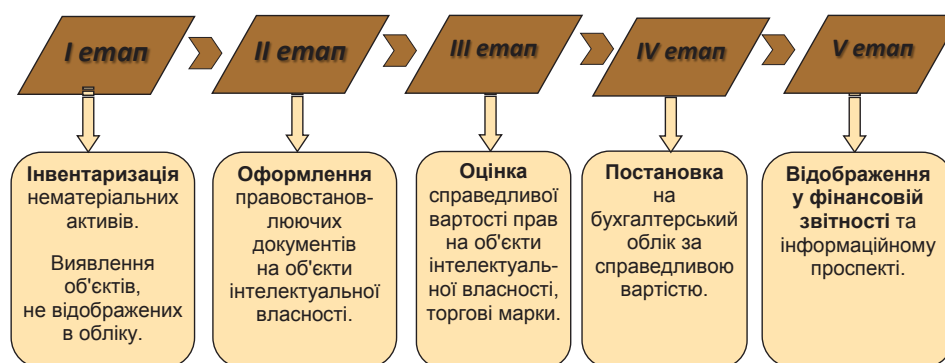

Рис. 1. Методичний порядок постановки на облік прав на ОІВ для їх комерціалізації

Висновки. Проведене моделювання зміни вартості ОІВ за умов його залучення в цивільно-правові угоди, зокрема ліцензійні, мало за мету довести перспективність та економічні вигоди від їх активної комерціалізації. Отримані результати вкотре підтверджують ефективність обліково-фінансових технологій у формуванні і зростанні вартості й економічного потенціалу аграрного сектору

економіки України, аналізі та прогнозуванні будь-яких економічних явищ та процесів на підприємстві, в галузі та державі. І вкотре, підсумовуючи, акцентуємо увагу на головному: такі обліково-фінансові технології, як і весь бухгалтерський облік, мають резон за умови активної економіко-інноваційної діяльності зі впровадженням та комерціалізацією її результатів.

Список використаних джерел:

1. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. Том 4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування: науково-практ. видання / Бутнік-Сіверський О.Б., Гавриленко О.П., Довгий С.О., Жаров В.О., Жуков В.І. За ред. О.Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. 350 с.
2. Облікове забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки підприємства й аграрної галузі: практичне керівництво / В.М. Жук, Б.В. Мельничук, Ю.С. Бездушна та ін.; За ред. В.М. Жука. К.: ТОВ «Всеукраїнський інститут права й оцінки», 2013. 88 с.
3. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-p>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

МОДЕЛИРОВАНИЕ СТОИМОСТИ ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ КАК СТИМУЛ К ИХ КОММЕРЦИАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье обобщена методология оценки объектов интеллектуальной собственности. На фактических данных по расходам на разработку полезной модели и суммам роялти от ее лицензионного использования смоделировано изменение стоимости объекта интеллектуальной собственности при условии его коммерциализации. Рассчитано, что коммерциализация права на полезную модель путем заключения лицензионного договора обеспечивает прирост стоимости ОИС в 7 раз.

Ключевые слова: объекты интеллектуальной собственности, коммерциализация, оценка стоимости ОИС.

MODELING THE VALUE OF INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS AS PERFORMED TO THEIR COMMERCIALIZATION

Summary. The article summarizes the current methodology for evaluating intellectual property objects. The actual cost data to develop useful models and royalties from licensing the use of simulated change in value of the intellectual property subject to commercialization. It is estimated that commercialization rights for utility model as making a licensing agreement provides IPO gains 7 times.

Key words: intellectual property objects, commercialization, estimation of the value of IPO.